

Morminte de înhumație la Očnița-Buridava

D. BERCIU

În 1982 s-a întreprins o primă cercetare pe înălțimea notată de noi mai demult „Cetatea 2” (= C2)*. Ea se găsește între Cetatea 1 și Cetatea 3, toate trei constituind un sistem de fortificații în formă de potcoavă¹, care avea rolul de apărare a zonei salinelor de la Očnița — Ocele Mari și a întregului complex dacic de acolo. La suprafața solului nu se descoperise nici un fel de material arheologic pînă în 1982. Caracterul de cetate fusese presupus doar după aspectul general, după poziția centrală în „potcoava” de fortificații și după înălțimea propriu-zisă. Distanța între Cetatea 2 și Cetatea 1 este de aproximativ 200 m, iar pînă la Cetatea 3 este tot cam aceeași distanță. Legătura între cele trei înălțimi se face azi pe o potecă de culme, care se bifurcă, atît spre Valea Bradului, cît și spre punctul numit de localnici „Farfara”. O ramificație a potecii coboară pe culmea de vest a Cetății 3, spre fîntina din depresiunea „Fundăturii Cosotei”, unde se află așezarea civilă și necropola complexului dacic. Mai mult de 3/4 din înălțimea Cetății 2 s-a prăbușit în decursul timpului spre Valea Bradului, care se găsește la răsărit de cele trei înălțimi. Prăbușirea continuă an de an, ca și la Cetatea 1.

Săpătura efectuată pe restul înălțimii 2 în 1982 a lămurit definitiv caracterul de cetate al înălțimii respective, avînd acropolă amenajată anume și o terasă, care era înconjurată de o palisadă. Dar asupra problemelor cetății și funcționalității acesteia ne vom opri altă dată. Deocamdată socotim că este util a ne opri aci asupra unui mormînt dublu de înhumație, care atestă pentru prima dată la Očnița practicarea ritului înhumației. Se știe că la Očnița — Buridava dacică, s-a descoperit o întinsă necropolă de incinerare², cu gropi săpate în majoritatea lor în stîncă vie, care, în nici un caz, nu puteau să „fi fost gropi pentru exploatarea lutului”, cum s-a spus de curînd³. În cursul săpăturilor din 1982, s-a întîlnit, pe latura de sud-vest a acropolei Cetății 2, în ș. II/82, imediat sub solul de pădure, o masă de pietre de rîu, de o formă aproape rotundă (diam. 1,90 × 2 m), avînd la mijloc o adîncitură; pe panta dinspre vest erau prăvălîte alte pietre de rîu, ajungînd pînă pe terasă. Pietre erau răspîndite și pe latura de est și de sud a masei compacte.

Procedîndu-se la ridicarea pietrelor din primul strat, s-a constatat că în centrul masei de pietre, și anume în sectorul adîncit, începe să se contureze o groapă, în limitele adînciturii amintite. S-a observat că deasupra gropii și în jurul ei au fost puse pietre de rîu, formînd o moviliță, un tumul funerar, peste care s-a așezat mantaua, dar care cu timpul a alunecat pe pantă, așa încît în prezent se afla deasupra pietrelor un sol de pădure actual, într-un strat cu o grosime de numai 0,05 m — 0,10 m. Amenajarea unui tumul de genul acestuia se găsește pe linia tradiției hallstattiene locale. În plus, folosirea unei înălțimi pentru ridicarea tumulului se încadrează și ea în această tradiție. Morminte tumulare cu pietre se cunosc în cultura hallstattiană țrăcică. Nu este necesar, cred, a aminti aici decît necropola tumulară cea mai apropiată și mai importantă, cum este cea de la Ferigile⁴, și, în plus, pe cea de la Drăgoești, jud. Gorj⁵. La Ferigile existau și gropi, în jurul

* Săpăturile de pe Cetatea 2 (1982) au fost efectuate de D. Berciu, și M. Iosifaru.

¹ D. Berciu, *Buridava Dacică*, București, 1981, p. 15, fig. 2, vedere spre cele trei cetăți.

² *Ibidem*, p. 100 și urm.

³ M. Babeș, SCIVA, 33, 1982, 2, p. 255.

⁴ Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică*, București, 1967, p. 15 și urm.

⁵ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 173, fig. 218.

căroră se depuneau pietre de râu, iar în interiorul gropilor se găseau urne funerare, alături de care se depuneau de asemenea bolovani de râu⁶, ca în multe cazuri și în necropola de la Ocnița.

Mormântul 1. Se procedează la golirea gropii de pietrele de râu. Până la adâncimea de 0,80 m, ele formau o masă compactă, fiecare piatră fiind așezată cu grijă, până la pereții gropii. La adâncimea indicată aici, s-a dat peste un schelet uman, care zăcea pe un pat de pietre de râu, dintre care unele relativ mari; grosimea acestui pat era de 0,20 m (fig. 1). Printre pietrele stratului de sub schelet se găseau și sporadice bucăți de „mal” și puțin pământ de culoare galben-deschisă. Scheletul mormintului era așezat pe direcția nord-sud, cu capul la sud. Poziția era chircită, cu picioarele aduse spre pîntec, cu mina stîngă spre cap și cu dreapta așezată pe genunchi. Capul era deplasat ușor către sud. Peste mort au fost așezate pietre pe toată înălțimea de 0,80 m. La schelet nu s-a găsit nici un obiect de inventar. În apropiere de cap s-a dat totuși peste un maxilar de purcel și un os de bou, spart, ambele stînd în legătură cu ofranda depusă lângă mort. Printre pietrele de peste mort și din jurul lui s-au descoperit câteva fragmente ceramice, unele caracteristice, și anume: 1) fragment de cană bitronconică, lucrat la roată (singurul), buza răsfrîntă, pe git decor în dungi înguste și lustruite; profil de veche tradiție. 2) patru fragmente dintr-un castron, lucrat cu mina, de tradiție hallstattiană, lut de culoare neagră în spărtură, strate superficiale cărămizii, cu nuanțe brune și slip brun-cărămiziu, lustruit; profilul castronului este întru totul similar castronelor din nivelul I al complexului de la Ocnița⁷, în parte asemănător și cu profilul exemplarelor din nivelul II a. 3) un fragment de buză de mare oală, răsfrîntă și decorată prin incizii paralele⁸, lut cărămiziu cu nuanțe brune, în pastă mult nisip, pietricele și paiete de mică; profil, tehnică și decor asemănătoare cu acelea ale ceramicii din nivelul I și II a. 4) fragment de mare oală, lucrat cu mina, lut cărămiziu, cu nuanțe brune, decor cu briu organic, crestat spre stînga. 5) un mic fragment atipic, aceeași tehnică, decor cu briu alveolat, 6—10) alte cinci mici fragmente ceramice, atipice, aceeași tehnică, lut cărămiziu, cu nuanțe brune. Nu s-au observat urme de cenușă sau cărbuni.

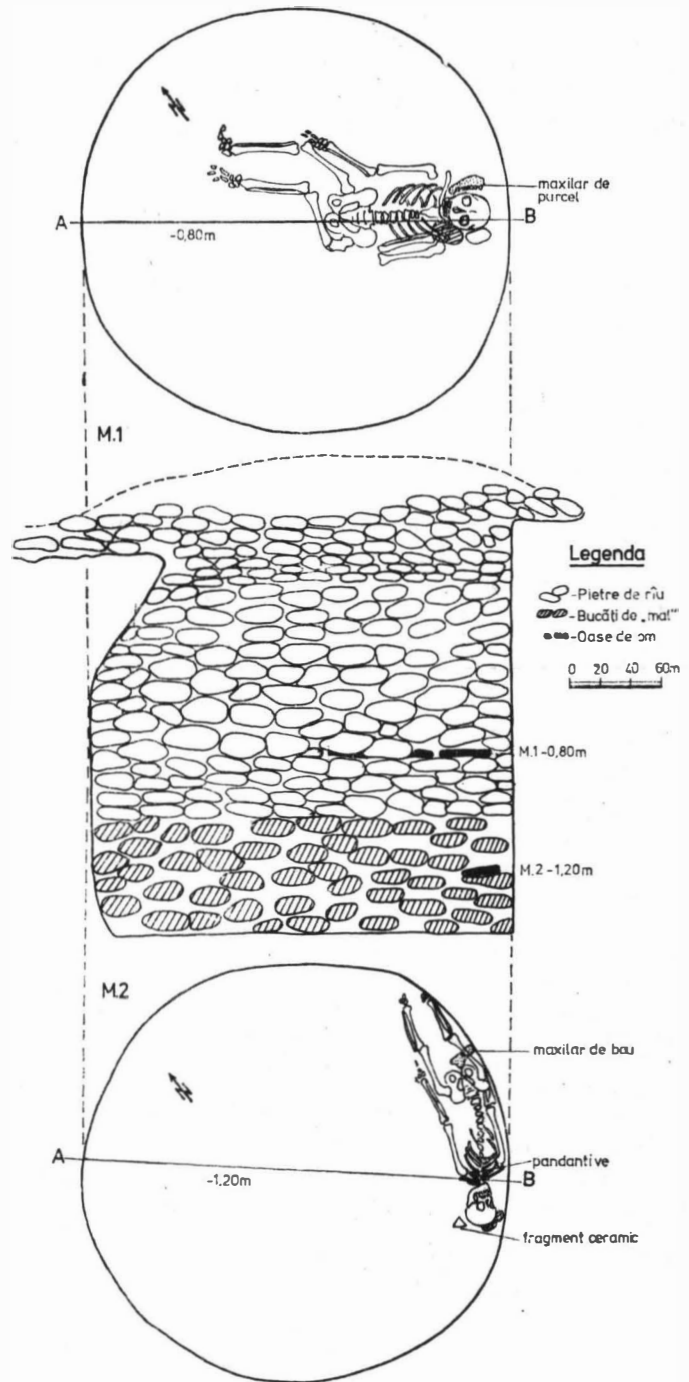

Fig. 1. Gropa mormintului dublu de pe Cetatea 2 de la Ocnița.

⁶ Al. Vulpe, *op. cit.*, p. 28 și urm.

⁷ D. Berciu, *Buridava dacică*, pl. 101/3 și pl. 105/2.

⁸ *Ibidem*, p. 105 și pl. 70/1a.

Mormîntul 2. Continuîndu-se săpătura sub patul de pietre, pe care zăcea scheletul mormîntului 1, s-a dat peste pietre de riu pînă la adîncimea de 1 m. Mai jos a urmat, pînă la adîncimea de 1,20 m, un strat din bucăți de „mal” amestecate cu pămînt galben, fin. La această adîncime, spre peretele de sud-est se afla un schelet uman: al doilea mormînt (M. 2). Scheletul era în poziție întinsă (fig. 1), capul căzut spre dreapta. Brațele erau întinse de-a lungul corpului, ca și piciorul

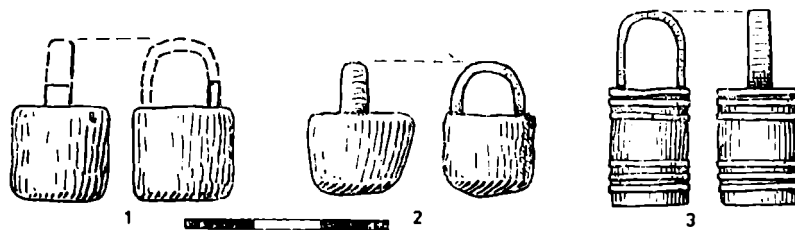

Fig. 2. Pandantive-căldărușă de la scheletul nr. 2 (copil).

sting, pe cînd cel drept era ușor indoit de la genunchi. Sub schelet se afla un strat format din bucăți de „mal” și pămînt galben, fin, gros de 0,20 m și anume pregătît, ca un „pat”. La adîncimea de 1,40 m se termina groapa. Scheletul aparținea unui copil. Oasele se găsesc în general în bună stare de conservare⁹. În jurul gitului s-au găsit trei pandantive în formă de căldărușă, unul de bronz și două de fier, toate de dimensiuni mici. Nu s-au găsit resturi de sfoară sau sirmă, de care vor fi fost atîrnate aceste obiecte de podoabă. Primul exemplar, care se găsea între celelalte două, este făcut din placă de bronz, care formează corpul cilindric al căldărușei, ornamentat cu trei reliefuri paralele în partea superioară și tot cu trei în cea inferioară (fig. 2/3). Toarta semicirculară este din bandă îngustă, tot de bronz. Înălțimea de 0,025 m.

Al doilea exemplar este lucrat din tablă de fier (fig. 2/1), într-o tehnică foarte rudimentară; toarta este tot de fier; înălțimea 0,24 m. Al treilea exemplar (fig. 2/2) este lucrat de asemenea tot din tablă de fier, în aceeași tehnică primitivă; înălțimea 0,02 m.

Pe bazinul scheletului de copil se găseau un maxilar de bou, o coastă de bovin, cu urme de tăiere la ambele capete și două așchii de os de animal, care s-au sfărîmat. Este vorba, desigur și aci, de ofranda în alimente, depusă în mormînt, potrivit credinței vremii. În apropiere de genunchii mortului s-au găsit cîteva bucăți mici de cărbuni, provenind probabil de la resturile unui foc de caracter ritual, care s-a făcut în altă parte, nu în groapă. În pămîntul din jurul mortului s-au găsit două mici bucăți de vatră, precum și trei fragmente ceramice lucrate cu mîna, două dintre ele cărămizii, cu nuanțe brune și strat negru în spărtură; al treilea, de culoare neagră și cu multe pietricele în pastă. Primele două fragmente sînt buze de vas, răsfrînte în afară, pe cînd al treilea este atipic. Fragmentele nu par a face parte din inventarul mormîntului 2, ele vor fi fost aduse odată cu pămîntul galben, care leagă bucățile de „mal” din „patul”, pe care a fost așezat mortul. Profilul primelor două fragmente corespunde multor forme de vase aparținînd nivelului I din complexul dacic de la Ocnița¹⁰, mai degrabă decît nivelului II a. Și din punct de vedere tehnic, ele sînt caracteristice de regulă primului nivel¹¹, ca dealtfel și al treilea fragment, cu pietricele și de culoare neagră¹².

Cele două mormînte sînt din aceeași vreme. Mormîntul 2 nu a deranjat în nici un fel mormîntul 1. Groapa a fost săpată anume pentru cele două mormînte, în stîncina vie. Adîncimea maximă este de 1,40 m (pe latura de est), și de 1,25 m (pe latura de vest, din cauza pantei). Diametrul gurii este de 1,25 m, iar la fund de 1,35 m (nord-sud) și 1,40 m (est-vest); la mijloc are diametru. de 1,40 m. Groapa s-a lărgit la gură, pe latura de vest, începînd de la adîncimea de 0,40 m — 0,45 m. Ea a fost puțin cuptorită. Pereții nu sînt, în general, perfect drepecți. Săparea gropii în tuful dacitic s-a făcut totuși cu deosebită grijă și a necesitat un mare efort. Pînă la adîncimea de 1 m — așa cum am arătat mai înainte —, ea a fost astupată cu pietre de riu, în număr de peste 1 000, de dimensiuni diferite, unele destul de mari. Bolovanii au fost aduși pe înălțimea Cetății 2, fie din Valea Bradului, fie din aceea a Păriului Sărata, în ambele cazuri, de la o distanță apreciabilă, la

⁹ Deși este o excepție, care se explică prin prezența pietrelor de riu, ca strat protector. Este știut încă demult că în zona de pădure din nordul Olteniei — în care se află și Ocnița — nu s-au păstrat nu numai oasele din mormintele de înhumatie, dar și cele de incineratie (cf. Al. Vulpe, *op. cit.*,

p. 21), fenomen curent în necropola de la Ocnița.

¹⁰ D. Berciu, *op. cit.*, pl. 5/3; pl. 9/1; și altele similare.

¹¹ *Ibidem*, p. 24.

¹² *Ibidem*, p. 23—24.

care se adaugă și dificultatea urcării pe înălțime. Trebuie să reamintim că depunerea de pietre de riu peste mort sau în mormintele de incinerăție, cu o deosebită grijă, este o practică rituală ce va dăinui și în perioada daco-romană, la populația autohtonă. Se poate aminti aici practica întilnită în cimitirul daco-roman de la Soporu de Cimpie, jud. Cluj¹³, fără a pierde din vedere nici unele morminte de incinerăție de la Ocnița, ca M. 90¹⁴ și mormintul cu urnă acoperită cu pietre de pe Terasa I¹⁵. În necropola daco-romană de la Locusteni, jud. Dolj, au fost descoperite de asemenea morminte de copii în groapă, peste care s-au depus straturi de pietre. În M. 183 erau, de pildă, trei straturi de bolovani¹⁶. Se menționează și un alt mormint cu depuneri de pietre peste mort¹⁷. Ceea ce merită a fi menționat aici este constatarea că în necropola de la Locusteni sînt morminte în care au fost depuse pietre de riu în cantitate mai mare formînd chiar o adevărată moviliță¹⁸, adică un tumul funerar, ca cel de pe Cetatea 2. Dacă acesta este singurul caz cunoscut în epoca stăpînirii romane la nord de Dunăre¹⁹, în Dobrogea, în necropola de la Enisala, peste un schelet, dintre cele 9 morminte de înhumăție (8 de copii), erau depuse mai multe pietre de riu, în felul unei platforme²⁰.

Tot pe linia unei tradiții în domeniul practicilor rituale s-au presărat cărbuni pe genunchii copilului din M. 2, practică întilnită și la carpo-daci²¹, întocmai ca și aruncarea în groapă a unor bucăți de vatră, așa de frecventă și la mormintele de incinerăție de la Ocnița unde se întilnesc deopotrivă și oase de animal, provenind de la ospățul funerar și de la ofrande în carne, ca în M. 2²².

Fără îndoială că pandantivele-căldărușă prezintă o importanță deosebită și merită să ne oprim mai mult asupra lor. În afară de exemplarul de bronz și cele două de fier găsite în M. 2, de pe Cetatea 2 la Ocnița s-au mai descoperit încă trei exemplare de fier, dintre care două s-au găsit în Groapa 19 de pe Terasa I și unul în așezarea civilă²³. Toate sînt de mici dimensiuni. Din punct de vedere tehnic și tipologic ele sînt similare celor de fier din M. 2, chiar dacă există unele mici particularități deosebitoare, fără importanță. Poziția stratigrafică și cronologică este clară. Groapa 19 de pe Terasa I conține numeroase materiale arheologice, care datează întregul său conținut, între care și cele două pandantive²⁴, în sec. II î.e.n. Pe de altă parte, exemplarul descoperit în 1967²⁵ în nivelul I al așezării corespunde aceleiași perioade. Ținînd seama de observațiile acumulate pînă acum la Ocnița, socotim că cele trei pandantive-căldărușă amintite aici pot fi datate în a doua jumătate a sec. II î.e.n. sau cel mai tîrziu către sfîrșitul acestui secol, ele fiind deci cele mai vechi cunoscute pînă acum în conținutul civilizației geto-dace.

Pe baza acestor constatări, cît și a observațiilor făcute în cursul săpăturilor și a studierii materialului arheologic deja semnalat aici, putem conchide, cred, că mormintul dublu de pe Cetatea 2, inclusiv deci și pandantivele-căldărușă din mormintul copilului, datează din a doua jumătate a sec. II î.e.n. sau cîtred sfîrșitul acestui secol, cel mai tîrziu. Ne găsim prin urmare în fața celor mai vechi pandantive de acest tip descoperite pînă acum într-un mediu cultural geto-dacic. Exemplarul de bronz din mormintul 2 este de asemenea cel mai vechi cunoscut în prezent, ținînd seama că cel din tumulul 2 de la Popești, pe Argeș, a fost datat în sec. I î.e.n.²⁶, ca și piesele similare de la Crășani²⁷, pe cînd cele de Răcățiu ar putea aparține sec. I e.n.²⁸. Trebuie amintită aici și descoperirea de la Bradu, jud. Bacău²⁹, pentru a completa harta cu cele cinci *davae*, unde se cunosc deocamdată pandantive-căldărușă. Podoabele de acest tip au fost foarte răspîndite la carpo-daci³⁰ în sec. II—III e.n. Semnalăm pe cele din necropolele de la Pădureni³¹ și de la Poienești (morminte de înhumăție)³², cît și pe cele din așezarea de la Mătăsaru din Muntenia³³, în mediul dacilor liberi. Din statistica făcută pînă în 1973 reiese că în Moldova se cunoșteau 19 asemenea pandantive,

¹³ D. Protase, *Un cimitir dacic din epoca romană la Soporu de Cimpie. Contribuție la problema continuității în Dacia*, București, 1976, p. 37 (M. 139).

¹⁴ D. Berciu, *op. cit.*, pl. 98/3.

¹⁵ *Ibidem*, pl. 103/8.

¹⁶ G. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Craiova, 1980, p. 40 și pl. XLIX/1; o situație similară se menționează și în alte două morminte (p. 58).

¹⁷ *Ibidem*, p. 62.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ M. Babeș, SCIV, 22, 1971, 1. p. 26—27.

²¹ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 36.

²² Falanga de *Cervus elaphus*, determinată de specialiști (v. p. 42), a fost adusă odată cu pămîntul gălbui.

²³ D. Berciu, *Buridava dacică*, p. 106, pl. 91/1—5.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Al. Vulpe, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 198—199, cu fig. 6/21.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană* (sub tipar); aci toată bibliografia mai recentă.

³⁰ Idem, *Cultura carpică*, p. 119 și tabelul 9.

³¹ *Ibidem*, pl. CLXIV/8 și 10 = pl. CLXXXII/13—14.

³² *Ibidem*, pl. CLXIV/7 și 9 (cu toarta prinsă prin interior).

³³ *Ibidem*, p. 119.

dintre care 17 din morminte de incinerare și numai 2 de inhumație³⁴. S-a presupus atunci că podoabele de acest fel ar fi pătruns la carpi din cultura Przeworsk de pe Volga³⁵. Se știe însă că pandantivele-căldărușă au avut o foarte mare răspindire, de la Nipru și Vistula până în Germania, peste Ucraina, Ungaria și Cehoslovacia³⁶. Pe teritoriul României apar și în morminte sarmatice și în morminte aparținând culturii Sintana de Mureș-Cerneahov³⁷. Se făcuse de asemenea constatarea că acest tip de podoabe a avut o lungă perioadă de folosire, începând din sec. I e.n. până în sec. IV e.n.³⁸ și că, ținând seama de vasta sa răspindire și de durată, era natural să se conchidă că atare podoabe să fi aparținut unor populații diferite: vandali, taifali, sarmați, carpo-daci etc.³⁹ Dar descoperirile din necropolele de la Sopor de Cimpie⁴⁰, jud. Cluj, de la Fărcașele, jud. Olt⁴¹ și de la Locusteni, jud. Dolj⁴², veneau să ateste folosirea acestor podoabe și de către populația daco-romană, iar la Mătăsaru⁴³ de către dacii liberi din epoca romană. Trebuie adăugate aci și exemplarele de fier de la Cristian-Brașov și Merești, în sud-estul Transilvaniei, pe care I. I. Pop le pune în legătură cu prezența acolo a carpilor⁴⁴.

Descoperirile de la Ocnîța, Popești, Crăsani, Răcătău și Bradu pun acum probleme noi. În primul rând se dovedește că asemenea pandantive apar deopotrivă în morminte, așezări și centre fortificate geto-dacice. În al doilea rând, se poate spune acum cu certitudine că aceste podoabe au fost purtate de populația băștinașă încă din perioada preromană. În stadiul actual al cercetărilor și descoperirilor, răspindirea lor este documentată numai în zona getică, extracarpatică, dar ne putem aștepta pe viitor la descoperiri similare și în ținuturile intracarpatică. Oricum, un prim orizont cultural și cronologic al acestor pandantive-căldărușă îl reprezintă cele din mediul preromano-geto-dacic. Dacă luăm în considerare datarea lor în sec. II și I î.e.n., atunci se pune, evident, problema originii unor asemenea podoabe și problema centrului primar de difuziune, cât și problema continuității, a persistenței lor la daco-romani, pe linia unei dezvoltări locale.

Al doilea orizont îl constituie descoperirile daco-romane. Orizontul carpo-dacic și în general al dacilor liberi este contemporan cu cel daco-roman și se găsește pe aceeași linie de continuitate, cât și de unitate. Desigur, în urmă cu câțiva ani se putea presupune că acest tip de podoabe să fi fost procurat de către băștinașii din provincia Dacia romană pe calea comerțului⁴⁵, dar documentarea actuală vine să arate că avem de-a face cu un element caracteristic al civilizației geto-dace, care a dăinuit și după cucerire. De aceea nu mi se pare că mai poate fi menținută denumirea de pandantive de tip sarmato-carpic⁴⁶, dată fiind și prioritatea, ca timp, la geto-daci. S-ar putea folosi termenul de tip geto-dacic, chiar dacă aceste podoabe au o așa de vastă răspindire și sînt purtate de neamuri felurite, fenomen care ar putea fi explicat parțial și prin faptul că avem de-a face cu podoabe foarte simple, de care se va fi legat și o semnificație, pe care n-o întrezărim deocamdată, dar care va fi contribuit, poate și ea, la răspindirea în culturi cu conținut etnic diferit.

Din punct de vedere tipologic, pandantivele-căldărușă sînt simple. Ele au un corp cilindric, mai mult sau mai puțin înalt, de obicei de mici dimensiuni, ca și lărgimea „căldărușei”. Toarta este semicirculară și se prinde de regulă prin interior, mai rar pe margine. Sînt lucrate aproape în exclusivitate din fier, într-o tehnică în general primitivă, prin turnare sau din tablă de fier sudată, dar uneori cu marginile apropiate între ele pentru a forma corpul cilindric al „căldărușei”. În prezent noi cunoaștem doar două exemplare de bronz, cel de la Ocnîța și cel de la Popești. Primul ornamentat cu reliefuri orizontale și paralele și este cel mai vechi. Se pare că există o oarecare înrudire tipologică — poate și de altă natură — între pandantivele-căldărușă și unele exemplare din grupa pandantivelor-coșuleț, care au același corp cilindric și toartă în semicerc, decor în reliefuri paralele, dar fără prelungirea conică de pe fundul podoabei. Ne referim la exemplarele descoperite în necropola de la Locusteni, despre care și descoperitorul arăta că ele prezintă unele

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ D. Protase, *Un cimitir dacic*, p. 68.

³⁷ Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 119.

³⁸ D. Protase, *loc. cit.*

³⁹ *Ibidem*; cf. Gh. Diaconu, SCIV, 15, 1964, 4, p. 478.

⁴⁰ D. Protase, *op. cit.*, p. 30—31, 68 și pl. XXX/2 (M. 77, incinerare, de copil).

⁴¹ Cercetări conduse de noi, în 1963.

⁴² G. Popilian, *loc. cit.*

⁴³ Gh. Bichir, *loc. cit.*

⁴⁴ I. I. Pop, SCIV, 17, 1966, 1, p. 175—179, fig. 1a = 2a și fig. 1b = 2b (cu toarta fixată prin interior; ambele exemplare poartă puternice urme de arsură, ale trecerii prin foc, pe rugul funerar).

⁴⁵ D. Protase, *op. cit.*, p. 68; aci și bibliografia de pînă la 1976; v. și Gh. Diaconu, *loc. cit.*

⁴⁶ Dată de Gh. Bichir în 1973, *op. cit.*, p. 119.

asemănări față de cele de tip căldărușă⁴⁷. Ar putea fi vorba nu numai de o contaminare tipologică și de structură, dar poate și de funcționalitate, semnificație și apartenență etno-culturală. Ne gândim de asemenea că pandantivele-căldărușă apar aproape în exclusivitate în morminte de copii și că cele găsite în așezări sint foarte rare.

Se știe că incinerarea era ritul principal practicat de geto-daci, iar la înhumăție se apela în cazuri rare și cu predilecție pentru copii⁴⁸. Se cunosc relativ destul de multe morminte de copii înhumăți, cu deosebire în sec. I i.e.n. și în secolul următor. În același timp se practică însă și incinerarea copiilor. Totuși se constată o atenție anumită dată înhumării copiilor, atât la daci, cât și la daco-romani și la dacii liberi. De asemenea se cunosc morminte de copii cu schelete aflate în poziție întinsă sau chircită, după cum există înmormintări de copii în gropi rectangulare sau în gropi cilindrice⁴⁹, ca cea de la Ocnița și cea de la Orlea, jud. Olt⁵⁰, ca să amintim numai pe aceasta, deși acolo este vorba de sacrificii umane. La Orlea este și o „inmormintare” în poziție întinsă⁵¹, cit și un „pat”-strat de pământ anume pregătit pentru depunerea morților⁵², ca și la copilul din groapa de pe Cetatea 2 de la Ocnița. Nici prezența unui copil și a unui matur în aceeași groapă nu este ceva cu totul nou la geto-daci. Situații de această natură s-au constatat și în necropolele daco-romane⁵³. Nu avem nici un indiciu care să ne sugereze cel puțin bănuiala că una dintre cele două persoane să fi fost sacrificată — potrivit unor ritualuri întilnite desigur și la geto-daci —, pentru cealaltă. În orice caz depunerea celor două cadavre în groapă s-a făcut cu grijă și așezarea, ordonată, a pietrelor de riu s-a făcut cu aceeași grijă, ceea ce ne-a dus la concluzia că înmormintările s-au făcut în același timp. Pe toată adâncimea gropii nu există nici un strat care să fi întrerupt continuitatea stratificării pietrelor, ca să putem să ne gândim la o înmormintare ulterioară, aceea a personajului matur. Cadavrele au fost puse și ele cu grijă. Reamintim că sub capul copilului erau așezate bucăți de „mal”, iar pe bazin fusese depusă ofranda de carne de vită și la gît păstrate cele trei pandantive-căldărușă. De asemenea, sub capul celui de-al doilea schelet era așezată cu grijă o piatră de riu, și alături de cap o ofrandă de carne (purcel), iar în afară de așezarea chircită a cadavrului și deplasarea normală în decursul timpului a diferitelor oase ale corpului, nu s-au constatat deranjări violente, care să presupună o „asvirire” a cadavrului în groapă. Și totuși, îngroparea în același timp și în aceeași groapă a unui copil și a unui matur trebuie să aibă o explicație. Moartea lor s-ar fi putut petrece în aceeași vreme, dar se poate formula și o altă ipoteză, dacă, evident, în lumina celor arătate mai înainte, considerăm că mormintul principal este acela al copilului.

În această privință găsim deosebit de important studiul antropologilor Olga Necrasov și Cezarina Bălțeanu⁵⁴ privind cele două schelete. Scheletul mormintului 1 (M. 1) aparține unei femei în vîrstă de aproximativ 35 ani, de statură aproape înaltă (cca 1,60 m) și prezintă caracteristici ale variantei danubiene a tipului mediteranoid. Al doilea schelet este al unui copil de 3 ani, făcînd parte din categoria brachicrană, cum arată specialiștii. Între cele două schelete nu există elemente comune, așa cum reiese din studiul amintit. Prin urmare nu poate fi vorba de vreo înrudire între femeie și copil⁵⁵. Aceasta ar putea să ne sugereze o anumită subordonare a femeii față de familia copilului, pentru care s-a săpat groapa de pe Cetatea 2, dacă nu chiar un sacrificiu.

Descoperirea foarte recentă (1982) de la Ocnița aruncă lumini noi și importante nu numai asupra riturilor și ritualurilor geto-dacilor, dar și asupra caracteristicilor antropologice și asupra unor elemente de civilizație, cum sint pandantivele-căldărușă.

⁴⁷ G. Popilian, *op. cit.*, p. 92; pl. XXIV/5, 7-8; pl. LIV/9.

⁴⁸ D. Protase, *Rituri funerare la daci și daco-romani*, București, 1971.

⁴⁹ Idem, *Un cimitir dacic*, p. 79. Gropi rotunde se cunosc și la Ciumești, jud. Salu Mare, la Sighișoara și în alte părți; v. Eug. Comșa, *Apulum*, 10, 1972, p. 65 și urm.; p. 75-76.

⁵⁰ Eug. Comșa, *op. cit.*, p. 65 și urm.

⁵¹ *Ibidem*, p. 68 și fig. 2 (groapa „estică”).

⁵² *Ibidem*, p. 67 și urm.

⁵³ D. Protase, *Un cimitir dacic*, p. 78. Morminte dacice duble de înhumăție (copil și matur în groapă) au fost descoperite, de pildă, și în dăva de la Bradu, pe Siret (informație V. Ursache).

⁵⁴ Care se și publică aici, în continuare, p. 39-44.

⁵⁵ Ceea ce mi-a fost confirmat telefonic de Olga Necrasov, la 10.1.1983.

Tombes à inhumation découvertes à Ocnița-Buridava

RÉSUMÉ

A l'occasion des fouilles effectuées en 1982 sur la Citadelle 2 (C2) on a mis au jour une fosse creusée dans la roche locale (tuf „dacitique”) avec une profondeur de 1,40 m. La fosse contenait deux squelettes humains (fig. 1). Vers le fond de la fosse était déposé un squelette d'enfant âgé de 3 ans et paré de trois pendentifs en forme de petit chaudron, un de bronze et deux de fer (fig. 2). Plus haut était le squelette d'une femme âgée d'environ 35 ans. La fosse était remplie de pierres — plus de 1 000 (fig. 1). Les squelettes reposaient sur une couche de pierres ou de fragments de tuf „dacitique”. La tombe double appartient à la population gète-dace. En ce qui concerne la chronologie, les trois pendentifs, les fragments céramiques et les observations stratigraphiques offrent les éléments de préciser la date de la tombe dans la seconde moitié du II siècle av.n.è. Les trois pendentifs sont les plus anciens découverts dans un milieu de la civilisation gète-dace ; on peut donc envisager leur origine locale.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. La fosse de la tombe double découverte sur la Citadelle 2 à Ocnița.
Fig. 2. Pendentifs-chaudrons du squelette no. 2 (enfant).